

# НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ЕКОНОМСКОГ ФАКУЛТЕТА УНИВЕРЗИТЕТА У КРАГУЈЕВЦУ

**ПРЕДМЕТ: Извештај Комисије о оцени докторске дисертације**

Одлуком Наставно-научног већа Економског факултета Универзитета у Крагујевцу, број 3535/VI од 28.12.2018. године и Већа за друштвено-хуманистичке науке Универзитета у Крагујевцу, број IV-02-17/19 од 23.01.2019. године, именовани смо за чланове Комисије за писање Извештаја о оцени докторске дисертације под насловом *„Доходовна конвергенција земаља Западног Балкана и чланица Европске уније у контексту европске економске интеграције“* кандидаткиње **Соње Милутиновић**. Ментор докторске дисертације је проф. др Ненад Станишић, ванредни професор Економског факултета Универзитета у Крагујевцу. На основу увида и анализе урађене и предате докторске дисертације, Комисија за писање Извештаја о оцени докторске дисертације и за њену јавну одбрану подноси Наставно-научном већу Економског факултета Универзитета у Крагујевцу следећи

## ИЗВЕШТАЈ

### 1. ПОДАЦИ О КАНДИДАТКИЊИ

#### 1.1. Основни биографски подаци

Кандидаткиња Соња Милутиновић је рођена 04.03.1987. године у Крагујевцу. Основну и школу и Прву крагујевачку гимназију завршила је у Крагујевцу. Основне студије на Економском факултету Универзитета у Крагујевцу уписала је школске 2005/2006. године, смер Берзе и берзанско пословање. Дипломирала је 19.11.2009. године, одбранивши дипломски рад под називом „Управљање кредитним ризицима у Еуробанк ЕФГ“. Испите предвиђене наставним планом и програмом положила је са просечном оценом 8,21(осам 21/10). Докторске студије на Економском факултету Универзитета у Крагујевцу уписала је школске 2010/2011 године, модул Макроекономија. Све испите предвиђене наставним планом и програмом положила је са просечном оценом 9,37 (девет 37/100).

Кандидаткиња Соња Милутиновић наводи да је у звање стручног сарадника у настави за ужу научну област Општа економија изабрана 12.12.2011. године, на Факултету за хотелијерство и туризам у Врњачкој Бањи Универзитета у Крагујевцу. У звање асистента за ужу научну област Општа економија изабрана је 18.02.2016. године, на Факултету за хотелијерство и туризам у Врњачкој Бањи Универзитета у Крагујевцу. Као асистент је ангажована на предметима Међународно хотелијерство и туризам и Основе хотелијерства и туризма.

Током каријере активно учествује у раду Факултета за хотелијерство и туризам Универзитета у Крагујевцу. Секретар је Катедре за опште друштвене и информатичке науке и секретар Комисије за обезбеђење квалитета, члан Организационог одбора међународног научног скупа под називом *„Tourism in a function of development of the Republic of Serbia“* и члан је Тима за промоцију Факултета за хотелијерство и туризам Универзитета у Крагујевцу.

Област научно-стручног интересовања кандидата Соње Милутиновић су међународна економија и међународна економска интеграција.

Кандидаткиња Соња Милутиновић наводи да је била ангажована на пројектима:

- „*Стратегија развоја туризма општине Рача*“, који је финансирала општина Рача, 2013/2014;
- Темпус пројекат „*Модернизација и хармонизација студија туризма у Србији*“, (544543-TEMPUS-1-2013), чији је носилац Висока пословно-техничка школа струковних студија из Ужица, 2014-2016;
- „*Ревизија Стратегије пољопривреде и руралног развоја општине Лајковац*“, који је финансирала општина Лајковац, 2016.

## 1.2. Научно-истраживачки рад

Кандидаткиња Соња Милутиновић се у свом досадашњем научно-стручном раду бавила проблематиком која припада ужој научној области Општа економија и привредни развој. Основне резултате истраживања саопштила је у следећим публикованим радовима:

### M14:

1. Stanišić, T., **Milutinović, S.** (2016), Impact of tourism on basic macroeconomic indicators in the European Union and Serbia, *1<sup>st</sup> International Scientific Conference Tourism in a function of development of the Republic of Serbia: Spa Tourism in Serbia and Experiences in Other Countries*, Vrnjačka Banja, Srbija, str. 67-82 [ISBN 978-86-89949-09-4, ISBN 978-86-89949-11-7, UDK 338.48(082),338.48:339.137.2(497.11)(082), 338.48:33(082), COBISS.SR-ID235193612]
2. **Milutinović, S.**, Vasović, N. (2017) Competitive position of Serbia as a tourism destination on the international tourism market, *2<sup>nd</sup> International Scientific Conference Tourism in a function of development of the Republic of Serbia: Tourism product as a factor of competitiveness of the Serbian economy and experiences of other countries*, Vrnjačka Banja, Srbija, стр 647-661 [ISBN 978-86-89949-21-6, ISBN 978-86-89949-23-0), UDK 338.48(082),338.48:339.137.2(497.11)(082), 338.48:33(082), COBISS.SR-ID235193612]

### M24:

3. **Milutinović, S.** (2016) The effects of international trade on income convergence of EU Member States, *Industrija*, Vol. 44, br. 2, str. 7-22, DOI: 10.5937/industrija44-9005, [UDC 005.332:331.2339.56(4-672EU), COBISS.SR-ID 226919436]

### M31:

4. Dimitrovski, D., **Milutinović, S.**, Đukić, Đ. (2014) Dark tourism as educational tool, The „Kragujevac october“ memorial park, *1<sup>st</sup> International Conference Higher Education in Function of Sustainable Development of Tourism in Serbia and Western Balkans*, Užice, Srbija, str. 191-198 [ISBN 978-86-83573-44-8, COBISS.SR-ID 209980940]

### M33:

5. **Milutinović, S.**, Bojović, A. (2012) Decentralization in a function of regional development in Serbia, *2<sup>nd</sup> Redete Conference - International Scientific Conference Economic*

*development and entrepreneurship in transition economie: A search for new paradigms*, Banja Luka, Bosna i Hercegovina, str. 627-634 [ISSN 2233-1034, ISBN 978-99938-46-54-3, COBISS.BH-ID 3641880]

6. Lakićević, M., Durkalić, D., **Milutinović, S.** (2018) Inflation convergence: the case of EU candidate countries, *Knowledge – International Journal*, Vol. 22, No. 1, pp. 247-253 [ISSN 2545-4439, ISSN 1857-923X]
7. **Milutinović, S.**, Durkalić, D. (2018) Income convergence between Western Balkan countries and European Union, *5<sup>th</sup> International Scientific Conference Contemporary Issues in Economics, Business and Management – EBM2018*, Kragujevac, Srbija, str. 337-346 [ISBN 978-86-6091-083-9, UDC 005(082)(0.034.2), 339.9(082)(0.034.2), 336(082)(0.034.2), 332(082)(0.034.2), 658.8(082)(0.034.2), COBISS.SR-ID 272219660]

#### **M51:**

8. **Милутиновић, С.**, Милићевић, С., Подовац, М. (2013) Економија знања као фактор конкурентности Србије, *Пословна економија*, Вол. 7, бр. 2, стр. 95-110 [ISSN 1820-6859, UDK 3:33+336, COBISS.SR-ID 283232007]
9. **Милутиновић, С.** (2015) Конвергенција дохотка и економска интеграција: Докази из Европске уније, *Мегатренд ревија*, Вол. 12, бр. 3, стр. 127-140 (ISSN 1820-3159, UDK 330.55 (4-672EU), COBISS.SR-ID 219543308)
10. **Milutinović, S.**, Stanišić, T. (2016) The effect of foreign direct investment on economic growth in the European Union, *Review of International Affairs*, Vol. 67, br. 1164, str. 106-124 [ISSN 0486-6096, UDC 339.727.22:330.34(4-672EU), COBISS.SR-ID 3154178]

#### **M52:**

11. Подовац, М., Милићевић, С., **Милутиновић, С.** (2013) Специфичност туризма Европске уније са посебним освртом на значај евроинтеграција за српски туризам, *Економика*, год. LIX, бр. 3, стр. 170-178 [ISSN 0350-137X, UDK 338.48:(4-672EU):(497.11), COBISS.SR-ID 44476431]

#### **M53:**

12. Димитровски, Д., **Милутиновић, С.** (2014) Место и улога туризма у привреди Србије, *Менаџмент у хотелијерству и туризму*, год. 2, бр. 1, стр. 57-64 [ISSN 2334-8267, UDK 005:338.48, COBISS.SR-ID 204354828]
13. **Милутиновић, С.** (2015) Значај интра-индустријске трговине у савременој светској привреди, *Економија теорија и пракса*, год. IX, бр. 1, стр. 35-46 [ISSN 2217-5458, UDK 339.5:338.45, COBISS.SR-ID 302614791]
14. Станишић, Т., **Милутиновић, С.** (2016) Међузависност ваздушног саобраћаја и међународног туризма, *Менаџмент у хотелијерству и туризму*, год. 4, бр. 2, стр. 7-16 [ISSN 2334-8267, UDK 005:338.48, COBISS.SR-ID 227018508]

## 2. ПРИКАЗ СТРУКТУРЕ И САДРЖАЈ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

### 2.1. Основни подаци о докторској дисертацији

Докторска дисертација кандидаткиње **Соње Милутиновић** под насловом „*Доходовна конвергенција земаља Западног Балкана и чланица Европске уније у контексту европске економске интеграције*“ написана је ћирилицом на XI+227 страна компјутерски обрађеног текста (формата А4 стандардног проредка и величине слова). Након Апстракта на српском и енглеском језику (2 стране), дисертација садржи: Увод (5 страна) и три логично повезана дела: *I део*: „*Концепт доходовне конвергенције у теоријама економског раста*“ (75 страна), *II део*: „*Процес интеграције транзиционих земаља у Европску унију*“ (87 страна), *III део*: „*Емпиријско истраживање утицаја процеса евроинтеграција земаља Западног Балкана на конвергенцију доходака* (34 стране), *Закључак* (5 страна), *Литература* (11 страна) и *Прилог* (6 страна). У циљу систематизације, боље прегледности, упоредивости и анализе података, у раду се налази 57 табела и 36 слика. Приликом израде докторске дисертације коришћена је актуелна и релевантна литература од 199 библиографске јединице.

### 2.2. Предмет, циљеви, хипотезе и истраживачка методологија

**Предмет** ове докторске дисертације дисертације је доходовна конвергенција земаља Западног Балкана и чланица Европске уније (ЕУ) у контексту европске економске интеграције. **Основни циљ** истраживања је да се теоријски сагледа и емпиријски квантификује утицај европске економске интеграције на конвергенцију доходака међу земаљама ЕУ и земљама Западног Балкана. Поред дефинисаног основног циља, дефинисана су и три специфична циља докторске дисертације. **Први специфични циљ** истраживања се односи на утврђивање постојања конвергенције доходака међу земљама ЕУ и то мерењем конвергенције доходака Нових чланица ЕУ пре и после интеграције. **Други специфични циљ** истраживања се односи на упоређивање брзине доходовне конвергенције између развијених земаља ЕУ, с једне стране, и Нових чланица ЕУ и земаља Западног Балкана, с друге стране. **Трећи специфични циљ** истраживања је утврђивање фактора који утичу на конвергенцију доходака, као и утврђивање смера и интензитета њиховог деловања.

У складу са дефинисаним предметом и циљевима истраживања, формулисане су истраживачке **хипотезе**:

**Хипотеза 1:** Европска економска интеграција доводи до конвергенције доходака земаља које се интегришу.

**Хипотеза 2:** Већи обим међународне трговине доводи до конвергенције доходака.

**Хипотеза 3:** Централноевропске транзиционе земље са вишим приливом иностраног капитала остварују пропульзивнију конвергенцију дохотка ка просечном дохотку развијених чланица ЕУ.

**Хипотеза 4:** Постоји разлика у брзини конвергенције доходака између Нових земаља чланица и земаља Западног Балкана ка нивоу просечног дохотка групе развијених земаља ЕУ.

Полазећи од основног циља истраживања и постављених научних хипотеза, у докторској дисертацији за анализу података и презентацију резултата кандидаткиња Соња Милутиновић је користила научне методе карактеристичне за област друштвених наука. Притом, коришћена је одговарајућа квалитативна и квантитативна методологија. Квалитативно истраживање је омогућило да се сагледају научна достигнућа у вези посматраног проблема и изврше неопходна поређења. Метод квалитативне анализе је коришћен за описивање основних појмова који се односе на посматрани проблем. Циљ дескриптивне анализе је да се постави теоријска основа за емпиријску проверу постављених хипотеза. У том смислу коришћена је страна, али и домаћа литература која се односи на ову проблематику. Метод индукције је коришћен са циљем да се, полазећи од појединачних елемената, дође до општијих закључака значајних за разумевање анализираног проблема. Такође, коришћен је и метод дедукције у циљу испитивања исправности примене општих правила на појединачне елементе. Методом компарације утврђене су сличности и разлике између посматраних параметара. Такође, извршена је и анализа досадашњих истраживања у овој области.

У истраживању су коришћени секундарни извори података (публикације и базе података различитих институција и организација). Обрада прикупљених података извршена је помоћу статистичког пакета за друштвене науке (Statistical Package for Social Sciences – SPSS 19). Испитивање утицаја интеграција на конвергенцију доходака спроведено је помоћу мултиваријантне линеарне регресије, при чему су зависне променљиве БДП-а по глави становника и стопа раста БДП-а по глави становника. Међународна трговина, конкретније билатерална трговина, затим стране директне инвестиције (СДИ), брзина економских реформи и присутност економских слобода представљају независне променљиве. Однос нумеричких варијабли испитан је помоћу линеарне корелације. Поређење средњих вредности нумеричких варијабли између више популација извршено је помоћу анализе варијанси (ANOVA). У оквиру дескриптивне статистике коришћене су аритметичке средине, стандардне девијације и фреквенције.

### **2.3. Садржај докторске дисертације**

У складу са наведеним предметом, циљевима истраживања и постављеним хипотезама, докторска дисертација је структурирана на следећи начин:

АПСТРАКТ

ABSTRACT

СПИСАК СЛИКА

СПИСАК ТАБЕЛА

УВОД

ПРВИ ДЕО

КОНЦЕПТ ДОХОДОВНЕ КОНВЕРГЕНЦИЈЕ У ТЕОРИЈАМА ЕКОНОМСКОГ РАСТА

1. КОНЦЕПТ ДОХОДОВНЕ КОНВЕРГЕНЦИЈЕ У НЕОКЛАСИЧНОЈ ТЕОРИЈИ РАСТА

1.1. Акумулација капитала у моделу раста Robert Solow-a

1.2. Технолошки прогрес у моделу раста Robert Solow-a

1.3. Теорема о конвергенцији дохотка

2. ЕНДОГЕНА ТЕОРИЈА РАСТА И КОНВЕРГЕНЦИЈА ДОХОДАКА

2.1. Модел заснован на екстерналијама

2.2. Модел заснован на истраживању и развоју



- 2.3. АК модел економског раста **Error! Bookmark not defined.**
- 3. ДОХОДОВНА КОНВЕРГЕНЦИЈА У НЕОКЛАСИЧНОЈ ТЕОРИЈИ МЕЂУНАРОДНЕ ТРГОВИНЕ
  - 3.1. Претпоставке теорије
  - 3.2. Heckscher-Ohlin-ова теорема
  - 3.4. Stolper-Samuelson-ова теорема
- 4. ВРСТЕ И ФАКТОРИ ДОХОДОВНЕ КОНВЕРГЕНЦИЈЕ
  - 4.1. Врсте конвергенције
  - 4.2. Брзина конвергенције
  - 4.3. Фактори конвергенције
    - 4.3.1. Међународна трговина
    - 4.3.2. Стране директне инвестиције
    - 4.3.3. Технологија
    - 4.3.4. Људски капитал
    - 4.3.5. Институције
  - 4.4. Приказ емпиријских истраживања о конвергенцији доходака

#### ДРУГИ ДЕО

### ПРОЦЕС ИНТЕГРАЦИЈЕ ТРАНЗИЦИОНИХ ЗЕМАЉА У ЕВРОПСКУ УНИЈУ

#### 1. ФАЗЕ И ЕФЕКТИ ЕКОНОМСКЕ ИНТЕГРАЦИЈЕ

- 1.1. Viner-ова теорија царинске уније
- 1.2. Остале теорије царинске уније
- 1.3. Фазе економске интеграције
- 1.4. Статички ефекти
- 1.5. Динамички ефекти

#### 2. УПОРЕДНА АНАЛИЗА ИЗАБРАНИХ МАКРОЕКОНОМСКИХ ПОКАЗАТЕЉА И ТОКОВА ЗЕМАЉА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ И ЗЕМАЉА ЗАПАДНОГ БАЛКАНА

- 2.1. Бруто домаћи производ
- 2.2. Међународна трговина
- 2.3. Токови страних директних инвестиција
- 2.4. Брзина економских реформи
- 2.5. Индекс економских слобода

#### ТРЕЋИ ДЕО

### ЕМПИРИЈСКО ИСТРАЖИВАЊЕ УТИЦАЈА ПРОЦЕСА ЕВРОИНТЕГРАЦИЈА ЗЕМАЉА ЗАПАДНОГ БАЛКАНА НА КОНВЕРГЕНЦИЈУ ДОХОДАКА

#### 1. КОНЦИПИРАЊЕ ИСТРАЖИВАЧКОГ МОДЕЛА

- 1.2. Дефинисање истраживачких хипотеза
- 1.3. Одређивање метода емпиријског истраживања

#### 2. РЕЗУЛТАТИ ЕМПРИЈСКОГ ИСТРАЖИВАЊА

- 2.1. Брзина доходовне конвергенције
- 2.2. Фактори доходовне конвергенције

#### 3. ОГРАНИЧЕЊА И ПРАВЦИ БУДУЋЕГ ИСТРАЖИВАЊА

#### ЗАКЉУЧАК

#### ЛИТЕРАТУРА

#### ПРИЛОГ – Табеларни приказ података са слика

Докторска дисертација, у складу са наведеним предметом и циљевима истраживања, садржи три логички повезана дела. У првом делу докторске дисертације, који носи наслов „Концепт доходовне конвергенције у теоријама економског раста” (стр. 7-82), приказан је концепт конвергенције доходака у различитим теоријама економског раста,

односно у неокласичној теорији раста и ендогеној теорији раста. Како је појам конвергенције доходака први пут детаљније обрађен у неокласичној теорији раста Solow-а, најпре су разматрани основни појмови, претпоставке и закључци ове теорије. Основна претпоставка ове теорије јесте закон о опадајућим приносима на капитал, што значи да ће се нижи приноси на капитал најпре јавити у случају оних земаља које обилују капиталом (развијене земље). Последично, ове земље ће имати и нижу стопу раста БДП-а по глави становника. Када су у питању неразвијене земље, ситуација је супротна, односно због мањег обима капитала које поседују, прираст капитала је већи, што узрокује вишу стопу раста БДП-а по глави становника. Закључак до којег је Solow дошао је, да се управо због опадајућих приноса на капитал јавља конвергенција доходака, односно бржи раст неразвијених у односу на развијене земље. Претпоставке Solow-љеве неокласичне теорије раста је разматрао и одбацио Romer у свом моделу „учења кроз рад”, па су у првом делу докторске дисертације разматрани и основни појмови, претпоставке и закључци овог модела. Поред наведених теорија економског раста, конвергенција доходака је објашњена и са аспекта неокласичне теорије међународне трговине, у циљу сагледавања конвергенције доходака у случају отворених економија. Након разматрања теорија економског раста, следи детаљније дефинисање самог појма, врсте конвергенције доходака, али и фактора који могу, позитивно или негативно, утицати на конвергенцију доходака. Такође, представљени су различити начини мерења конвергенције доходака и брзине конвергенције доходака. Поред теоријског аспекта, конвергенција доходака је анализирани и кроз упоредну анализу резултата различитих истраживања.

У другом делу докторске дисертације, под насловом „Процес интеграције транзиционих земаља у Европску унију” (стр. 84-170), најпре су објашњене теорија и фазе економских интеграција. Како се почетна истраживања о ефектима интеграција на дохотке и благостање нација почетком педесетих година прошлог века везују за Viner-а, у овом делу је објашњена Viner-ова теорија царинске уније. Viner је, својом дефиницијом стварања трговине и преусмеравања трговине, установио основне критеријуме за оцену ефеката интеграције. Наиме, он је дошао до закључка да, уколико је нето ефекат између стварања трговине и преусмеравања трговине позитиван, земље чланице ће имати пораст благостања, и обрнуто. Ова теорија је основ за сагледавање позитивних и негативних ефеката од интеграције. У наставку другог дела докторске дисертације објашњени су и статички и динамички ефекти економских интеграција. У овом сегменту су, уз помоћ табела и графикана, приказане и анализирани вредности БДП-а и одабраних фактора који утичу на конвергенцију доходака.

У трећем делу докторске дисертације, који носи наслов „Емпиријско истраживање утицаја процеса евроинтеграција земаља Западног Балкана на конвергенцију доходака” (стр. 172-205), најпре је извршено конципирање истраживачког модела у смислу дефинисања проблема и циљева истраживања, дефинисања истраживачких хипотеза, као и приказа методологије истраживања. Циљ емпиријског истраживања је да се испитају постављене истраживачке хипотезе. Конкретније, циљ емпиријског истраживања је да се пружи одговор на питање да ли европска економска интеграција доводи до конвергенције доходака земаља које се интегришу. Такође, емпиријским истраживањем је обухваћено и испитивање разлике у брзини конвергенције доходака. У разматрање су узете три групе земаља: Нове земље чланице ЕУ и земље Западног Балкана, с једне стране, и развијене земље ЕУ, с друге стране. Претпоставка од које се полази је да, Нове земље чланице ЕУ и земље Западног Балкана имају бржу конвергенцију доходака од групе развијених земаља ЕУ. У овом делу докторске

дисертације је испитан и утицај различитих фактора на конвергенцију доходака, као што су: међународна трговина, стране СДИ, присутност економских слобода и брзина економских реформи. Добијени резултати су презентовани уз помоћ различитих табела и графикана, а извршена је и њихова детаљна анализа. Поред приказа добијених резултата и њиховог тумачења и анализе, на крају трећег дела докторске дисертације размотрена су и ограничења истраживања и предложени правци будућег истраживања.

У *Закључку* (стр. 206-210), докторске дисертације сажето, јасно и разумљиво су систематизовани резултати истраживања. Посебно су наглашени добијени резултати са аспекта истраживачких хипотеза које су тестиране. *Прилог* садржи табеларни приказ података са слика.

### **3. ОЦЕНА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ**

#### **3.1. Значај и допринос докторске дисертације са аспекта актуелног стања у научној области**

Теоријски радови и емпиријска истраживања о проблематици којом се бави докторска дисертација указују на велики значај ове проблематике у савременој економској теорији и пракси. Иако је страна литература богата радовима чији је предмет истраживања конвергенција доходака међу земаљама ЕУ, као и утицај различитих фактора на конвергенцију доходака, у домаћој литератури ова област није довољно истражена. Осим тога, истраживања на тему конвергенције доходака између земаља ЕУ и земаља Западног Балкана су ретка, како у домаћој тако и у странијој литератури. Поред теоријског доприноса докторске дисертације у смислу обогаћења литературе из поменуте области, значај истраживања у докторској дисертацији се огледа и у емпиријској верификацији постављеног модела за испитивање фактора и брзине конвергенције доходака транзиционих земаља. Резултати емпиријске анализе показују који фактори који имају позитиван утицај на конвергенцију доходака транзиционих земаља.

#### **3.2. Оцена да је урађена докторска дисертација резултат оригиналног научног рада кандидата у одговарајућој научној области**

Комисија оцењује да докторска дисертација под насловом *„Доходовна конвергенција земаља Западног Балкана и чланица Европске уније у контексту европске економске интеграције“* представља резултат оригиналног научног рада кандидаткиње Соње Милутиновић. Обрађена тема је актуелна, недовољно истражена и значајна за развој економске науке, научне области привредни развој, посебно из области међународне економије и међународних економских интеграција. Јасно дефинисан предмет, јасни и недвосмислени одговори на циљеве истраживања, емпиријска провера постављених хипотеза, примењена методологија и остварени резултати, потврђују да докторска дисертација садржи све неопходне елементе и представља резултат оригиналног научно-истраживачког рада кандидаткиње Соње Милутиновић. Кандидаткиња је показала добро разумевање проблематике, објективност,



аналитичност и систематичност у раду, као и завидну способност закључивања. Дисертација је резултат самосталног рада кандидата, писана је јасним стилем уз коришћење релевантне домаће и стране литературе и адекватне стручне терминологије. Кандидаткиња је кроз примену адекватне методологије истраживања аргументовано одговорила на постављене истраживачке циљеве и извела важне закључке о анализираним проблемима. На основу свега наведеног, Комисија констатује да докторска дисертација садржи све елементе оригиналног, самосталног и квалитетног научног и истраживачког рада.

### **3.3. Преглед остварених резултата рада кандидата у одређеној научној области**

Имајући у виду листу објављених радова, може су уочити да је у фокусу научно-стручног интересовања кандидаткиње Соње Милутиновић проблематика привредног развоја, међународне економије и међународних економских интеграција, као и да је њен досадашњи истраживачки рад повезан са предметом истраживања у докторској дисертацији. Од објављених радова, Комисија посебно издваја:

1. Milutinović, S. (2016) The effects of international trade on income convergence of EU Member States, *Industrija*, Vol. 44, br. 2, str. 7-22, DOI: 10.5937/industrija44-9005, [UDC 005.332:331.2339.56(4-672EU), COBISS.SR-ID 226919436] (M24)
2. Milutinović, S., Durkalić, D. (2018) Income convergence between Western Balkan countries and European Union, 5th International Scientific Conference Contemporary Issues in Economics, Business and Management – EBM2018, Kragujevac, Srbija, str. 337-346 [ISBN 978-86-6091-083-9, UDC 005(082)(0.034.2), 339.9(082)(0.034.2), 336(082)(0.034.2), 332(082)(0.034.2), 658.8(082)(0.034.2), COBISS.SR-ID 272219660] (M33)
3. Милутиновић, С. (2015) Конвергенција дохотка и економска интеграција: Докази из Европске уније, Мегатренд ревија, Вол. 12, бр. 3, стр. 127-140 (ISSN 1820-3159, UDK 330.55 (4-672EU), COBISS.SR-ID 219543308(M51)
4. Milutinović, S., Stanišić, T. (2016) The effect of foreign direct investment on economic growth in the European Union, *Review of International Affairs*, Vol. 67, br. 1164, str. 106-124 [ISSN 0486-6096, UDC 339.727.22:330.34(4-672EU), COBISS.SR-ID 3154178] (M51)
5. Милутиновић, С. (2015) Значај интра-индустријске трговине у савременој светској привреди, Економија теорија и пракса, год. IX, бр. 1, стр. 35-46 [ISSN 2217-5458, UDK 339.5:338.45, COBISS.SR-ID 302614791] (M53)

### **3.4. Оцена о испуњености обима и квалитета у односу на пријављену тему**

Комисија сматра да докторска дисертација кандидаткиње Соње Милутиновић под насловом „*Доходовна конвергенција земаља Западног Балкана и чланица Европске уније у контексту европске економске интеграције*“ испуњава дефинисане захтеве у погледу садржаја, обима, и квалитета рада у односу на тему која је пријављена и одобрена Одлуком Наставно-научног већа Економског факултета Универзитета у Крагујевцу, број 1250/XII-2 од 03.05.2017. године и Већа за друштвено-хуманистичке науке Универзитета у Крагујевцу, број IV-02-477/21 од 10.05.2017. године. Избор

релевантне литературе примерен је дефинисаном предмету истраживања и омогућио је адекватну анализу и критичко вредновање претпоставки и емпиријских резултата, што представља важан услов научне утемељености целокупног истраживања које је кандидаткиња спровела. Истраживана проблематика је презентована у три логички повезана дела, са научно изведеним и аргументованим закључцима. Структура и садржај дисертације усклађени су са темом, предметом и циљевима истраживања, постављеним хипотезама и примењеном методологијом. Дисертација у циљу унапређења, а у складу са закључцима и препорукама Извештаја за оцену научне заснованости теме, мањим делом одступа од структуре и садржај пријављене и одобрене дисертације. У оквиру првог дела, глава друга, додата је тачка 2.1. под насловом „Модел заснован на екстерналијама“. Тачка 2.1. која је носила наслов „Romer-ов модел „учења кроз рад“ је промењен у „Модел заснован на истраживању и развоју“ из разлога што се, осим Romer-овог, у оквиру овод дела обрађује и Lucas-ово становиште. Ова тачка је сада нумерисана са 2.2. Бивша тачка 2.2, која носи наслов „АК модел економског раста“, пренумерисана је у 2.3.

### 3.5. Научни резултати докторске дисертације

Комисија сматра да је истраживање у докторској дисертацији кандидаткиње Соње Милутиновић *„Доходовна конвергенција земаља Западног Балкана и чланица Европске уније у контексту европске економске интеграције* има теоријски и практични допринос. Резултати анализе су потврдили да европска економска интеграција доводи до конвергенције доходака земаља које се интегришу. Мање развијене земље су имале брже стопе раста од развијених земаља ЕУ, што показује корелација између просечне стопе раста БДП-а по глави становника и иницијалног нивоа БДП-а по глави становника. Добијени резултати указују на постојање доходовне конвергенције у групи Нових земаља чланица, док она није доказана у групи развијених земаља ЕУ. Апсолуна  $\beta$ -конвергенција доходака је тестирана и потврђена за све земље ЕУ за периоде 1995-2000, 2001-2008, 2009-2017. године. У групи Нових земаља чланица ЕУ доходовна конвергенција је доказана у сва три периода, док је за групу развијених земаља ЕУ доказана само у прва два потпериода.

Поред  $\beta$ -конвергенције, тестирана је и  $\sigma$ -конвергенција доходака. Резултати анализе коефицијента варијације указују на постојање  $\sigma$ -конвергенција доходака у свим земљама ЕУ и групи Нових земаља чланица, с једне стране, и постојање дивергенције у групи ЕУ-15, с друге стране. Глобална економска криза је довела до инверзних резултата када је реч о  $\sigma$ -конвергенцији доходака. Наиме, 2009. године је дошло до скока коефицијента варијације, а тиме и до дивергенције доходака у целој ЕУ и групи Нових земаља чланица. Резултати тестирања  $\beta$ -конвергенције и  $\sigma$ -конвергенције у износивама БДП-а по глави становника потврђују постојању конвергенције, и у достигнутим нивоима хуманог развоја.

Резултати анализе потврђују утицаја билатералне трговине на конвергенцију доходака земаља ЕУ и земаља Западног Балкана. Наиме, већи обим билатералне трговине доводи до конвергенције доходака, при чему повећање интензитета трговине између две земље доводи до смањења доходовног јаза. Такође резултати анализе потврђују да уколико две земље говоре истим језиком, доходовни јаз између те две земље се смањује, док то није у случају географске близине две земље.

Резултати анализе посебно посматраних земаља чланица ЕУ и земља Западног Балкана показују позитиван утицај чланства у ЕУ на конвергенцију доходака. Интеграцијом долази до уклањања трговинских баријера, што поспешује већи обим трговине међу земљама чланицама. Овај већи обим трговине генерише позитиван утицај на конвергенцију доходака међу земљама ЕУ. Супротно томе, не долази до утицај билатералне трговине на конвергенцију доходака међу земљама Западног Балкана. Такође, резултати анализе по потпериодима, показују да виши прилив СДИ има позитива ефекат на доходовну конвергенцију централноевропских земаља. Виши прилив СДИ по глави становника је допринео пропульзивнијој конвергенцији доходака централноевропских транзиционих земаља од почетка транзиције до почетка Глобалне економске кризе. У посткризном периоду овај позитиван ефекат је изостао.

Истраживање брзине доходовне конвергенције настоји да одговори на питање како су и да ли су европске интеграције допринеле економском расту интегрисаних земаља. Једно од најважнијих питања са којима се данас суочава ЕУ њена хетерогеност у погледу дохотка и економских политика. Иако неке од држава чланица ЕУ остварују висок БДП-а по глави становника он је код централноевропских држава чланица мањи од оних које остварују најразвијеније земље чланице. На пример, ниво дохотка по глави становника Нових земаља чланица износи око 36% просека ЕУ15, што је један од извора неусклађености дохотка унутар ЕУ. Ситуација је још лошија када су у питању земље Западног Балкана, чији је БДП-а по глави становника на нивоу од 12% просека ЕУ15.

Резултати у брзини конвергенције доходака између Нових земаља чланица и земаља Западног Балкана, с једне стране, и ЕУ-15 у периоду 1995-2016. година није потврдила брзину конвергенцију доходака. Међутим, резултати у краћим потпериодима (1995-2000, 2001-2007, 2001-2010, 2001-2007, 2008-2010, 2011-2016) потврђују утицај. Резултати брзине доходовне конвергенције централноевропских транзиционих земаља не доказују континуиран и јак утицај већине транзиционих индикатора, тако да у дисертацији нису дате прецизне смернице транзиционим земљама за даљи развој, осим чињенице да економске слободе приносе конвергенцији доходака централноевропских транзиционих земаља ка просеку ЕУ-15.

Добијени резултати говоре у прилог позитивних ефеката економске интеграције, већег обима међународне трговине и вишег прилива СДИ. Централноевропске транзиционе земље, и конкретније Западног Балкана, треба да настоје да наставе свој пут ка евроинтеграцијама. На том путу, неопходно је повећати обим трговине међусобно и са земљама ЕУ. Такође, потребно је створити што сигурније пословно окружење уз јасну регулативу и искорењену корупцију. На тај начин, земље Западног Балкана могу повратити поверење страних инвеститора за улагања, које је опало у посткризном периоду. Виши прилив СДИ, уз већи обим трговине, може довести до тога да земље Западног Балкана конвергирају ка просечном нивоу БДП-а по глави становника развијених земаља ЕУ, и достигну виши ниво животног стандарда.

### **3.6. Применљивост и корисност резултата у теорији и пракси**

Резултати истраживања у докторској дисертацији имају теоријски и практичан значај и применљивост имајући у виду актуелност и недовољну заступљеност ове проблематике у домаћој литератури, као и примену резултата у пракси. Истраживање је омогућило

квалитетну везу између теоријске основе и праксе, чиме је обезбеђен адекватан оквир за разумевање улоге и значаја појединих фактора за конвергенцију доходака транзиционих земаља ка нивоу дохотка развијених земаља ЕУ. Дисертација је од користи домаћој научној и стручној јавности, с обзиром да нема много истраживања која се односе на испитивање постојања и брзине конвергенције доходака између развијених земаља ЕУ и земаља Западног Балкана. Тема докторске дисертације је актуелна и значајна, а у теоријско-методолошком и апликативном смислу је релевантна, будући да резултати истраживања дају допринос научној литератури из ове области, и могу послужити као добра основа за формулисање адекватних научних ставова, као и праваца за практично деловање креатора развојне и економске политике. Разумевање фактора конвергенције и начина њиховог деловања је од значаја за креирање адекватне економске политике, са циљем повећања дохотка и животног стандарда становништва.

### **3.7. Начин презентовања резултата научној јавности**

Карактер и актуелност предмета истраживања у докторској дисертацији кандидаткиње Соње Милутиновић под насловом *„Доходовна конвергенција земаља Западног Балкана и чланица Европске уније у контексту европске економске интеграције“*, као и резултати добијени кроз емпиријско истраживање представљају квалитетну основу за припрему научних радова. На тај начин научна и стручна јавност биће упозната са релевантним закључцима и достигнућима истраживања. Радови проистекли из докторске дисертације биће публиковани у референтним домаћим и иностраним часописима или презентовани на научним скуповима националног и међународног значаја. Очекује се да ће радови кандидата који буду објављени на основу дисертације иницирати научно-стручне дискусије и дубљу анализу најважнијих аспеката проблематике која је истраживана у дисертацији.

### **ЗАКЉУЧАК КОМИСИЈЕ**

Провера докторске дисертације кандидаткиње Соње Милутиновић под насловом *„Доходовна конвергенција земаља Западног Балкана и чланица Европске уније у контексту европске економске интеграције“* коришћењем софтвера за детекцију плагијаризма указује да је она у складу са одговарајућим позитивним прописима (Прилог: Извештај о провери плагијаризма докторске дисертације). Комисија је једногласна у оцени да докторска дисертација испуњава све суштинске и формалне услове за јавну одбрану. На основу изнетих констатација, анализе резултата и доприноса, као и изложене оцене и закључка о докторској дисертацији, Комисија предлаже Наставно-научном већу Економског факултета Универзитета у Крагујевцу, да прихвати Извештај о оцени докторске дисертације кандидаткиње Соње Милутиновић под насловом *„Доходовна конвергенција земаља Западног Балкана и чланица Европске уније у контексту европске економске интеграције“*

## ПРЕДЛОГ КОМИСИЈЕ

На основу изнетих констатација, анализе резултата и доприноса, као и изложене оцене и закључка о докторској дисертацији, Комисија предлаже Наставно-научном већу Економског факултета Универзитета у Крагујевцу, да прихвати Извештај о оцени докторске дисертације кандидаткиње Соње Милутиновић под насловом „*Доходовна конвергенција земаља Западног Балкана и чланица Европске уније у контексту европске економске интеграције*“ кандидаткиње Соње Милутиновић.

Крагујевац, март 2019. године

### Чланови комисије



Др Владимир Мићић, ванредни професор Економског факултета Универзитета у Крагујевцу, ужа научна област Општа економија и привредни развој



Др Мирјана Глигорић, доцент Економског факултета Универзитета у Београду, ужа научна област Економска политика и развој



Др Владан Ивановић, доцент Економског факултета Универзитета у Крагујевцу, ужа научна област Општа економија и привредни развој

ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ  
У КРАГУЈЕВЦУ

ПРИМЉЕНО: 21. 03. 2019.			
Срг. јед.	Број	Предлог	Бројности
	3535/VI-1		